

Jaki jest kabaret?

Jaki jest kabaret?

pod redakcją
Doroty Fox i Jacka Mikołajczyka

Uniwersytet Śląski

OFICyna WYDAWNICZA

Katowice 2012

Recenzent: Tomasz Stępień

Publikacja sfinansowana przez Uniwersytet Śląski w Katowicach

© 2012 by Uniwersytet Śląski w Katowicach

ISBN 978-83-60743-68-3

Wydawca:
Oficyna Wydawnicza Wacław Walasek
Katowice, ul. Mieszka I 15
wacek@oficynawww.pl

Projekt okładki:
Michał Motłoch

Wydanie I

Spis treści

Naukowe quodlibety (Dorota Fox, Jacek Mikołajczyk) 7

Część I. Pytania i diagnozy

DOROTA FOX	
<i>Zrozumieć popularność kabaretu</i>	13
ALEKSANDRA MICHALSKA	
<i>Kabaret – czyli co? O problemach z definiowaniem polskiego kabaretu współczesnego</i>	31
IZABELA MIKRUT	
<i>Kierunki rozwoju współczesnego kabaretu</i>	44

Część II. Formy i gatunki

ANNA WYPYCH-GAWROŃSKA	
<i>Muzyka w kabarecie – funkcje kulturowe i komunikacyjne na przykładzie pierwszych polskich kabaretów</i>	55
MAREK PIECHOTA	
<i>Dolimeryczenia, odRzeczypospolitki i inne bajdeleżki, czyli jak nawiedzają nas stare i nowe gatunki parakabaretowe</i>	70
AGNIESZKA UŚCIŃSKA	
<i>Elegia starozakonna, czyli szmonces w kabarecie polskim jako żart z pogranicza kultur</i>	93

Część III. Pogranicza kabaretu

JACEK MIKOŁAJCZYK	
<i>Krewni „vaudeville’u”. Narodziny musicalu z ducha kabaretu</i>	117

MAREK BIELACKI	
<i>Polimorfizm widowiska „Pieśń nad pieśniami...”, czyli Skaldowie w Piwnicy pod Baranami</i>	128
MAGDALENA FIGZAŁ	
<i>Od dada do makabreski. Kabaretowe przedstawienia na scenie Teatru Witkacego w Zakopanem</i>	140

Część IV. Pola działania

AGNIESZKA POBRATYN	
<i>Częstochowskie życie kabaretowe</i>	153
ALICJA BADETKO	
<i>Przegląd bardzo kulturalny... Historia Przeglądu Klubowych Teatrów i Kabaretów Śląska w latach 1974–1981</i>	166
MACIEJ BUKŁAGA	
<i>Potem – kabaret nowego pokolenia?</i>	184
ROBERT PYSZ	
<i>Ferment w Bielsku-Białej – festiwal kabaretowy, jakich (nie)wiele</i>	201

Naukowe quodlibety

Kabaret współczesny podlega różnym przeobrażeniom i przemianom. Ewolują jego gatunki i formy, zmieniają się media, poprzez które komunikuje swój przekaz odbiorcy, zmianie ulega także rzeczywistość, która od zawsze stanowi naturalną pożywkę dla jego twórców. I choć w 1881 roku Rodolpho Salis i Towarzystwo Hydropatów, inicjatorzy pierwszych spotkań w Chat Noir, pewnie nie prognozowali tak zawrotnej kariery kabaretu, wymyślona przez nich na gorąco i z dezynwolturą formuła zabawy/widowiska, jak czas pokazał, niezwykle inspirująco podziałała na członków wielu różnych środowisk, skutecznie zarażając ich bakcylem *cabarethiasis*. Pod szyldem kabaretu przymierzali się do walki o nową sztukę przyszli reformatorzy teatru, filmu i literatury, futuryści, dadaiści, awangarda. Pod tym samym szyldem złąkniony rozrywki tłum organizował sobie czas wolny. Kabaret bowiem był miejscem manifestacji artystycznych, ale przede wszystkim wabił możliwością nieskrępowanej zabawy i rozrywki. Wprowadzając ferment nie tylko w dziedzinie życia artystycznego, ale także społecznego, stał się nieodłącznym elementem kultury współczesnej.

Taki ogląd proponują autorzy wielu opracowań naukowych, które z nielicznymi wyjątkami nie dotyczą jednak wyłącznie kabaretu, lecz również literatury czy też sztuk widowiskowych i ich historii. Fenomen popularności kabaretu nie doczekał się jeszcze pełnego wyjaśnienia i z pewnością nie doczeka, gdyż kabaret nieustannie się zmienia, żywo reagując na nowe trendy w sztuce i kulturze, stale poszerzając pole własnej działalności. Ciągłe na nowo należy więc pytać o to: Jaki jest kabaret? Co takiego ma w sobie ta formuła pozwalająca łączyć to, co wysokie, wysublimowane, wymagające wyobraźni, a także artystycznego talentu, z tym, co niskie, plebejskie, niewyszukanne i niewybredne? Co sprawia, że kabaret urzekłszy ongiś wysub-

limowane gusta, kwitnie dzisiaj w postaci niemal masowej, dominując wiele kulturowych obszarów?

I my zadaliśmy sobie te pytania, czego efektem jest niniejszy tom, zawierający teksty autorów skłonnych do rozpoznania kabaretu na jego własnym gruncie, choć z wielu różnych perspektyw: historycznej, teoretycznej, estetycznej, socjologicznej, a nawet praktycznej. Tak wyznaczony obszar badawczy zdecydował o przekrojowym charakterze proponowanych analiz i studiów, obejmujących różne ujęcia kabaretu jako sztuki, typu widowiska, dziedziny ludzkiej aktywności, a nawet określonej postawy, gustu i wrażliwości. Mając na uwadze tę wieloznaczność kabaretu, symptomatyczną również dla naszych refleksji, w pierwszej kolejności postanowiliśmy poddać ją rewizji, aby wyjaśnić, usprawiedliwić, a nawet zrozumieć niedostatki myśli teoretycznej o kabarecie, a także nieustanny kłopot z takim jego opisem, by odpowiadał standardom dyskursu naukowego.

Poszukując zaś odpowiedzi na postawione pytania, sięgamy z jednej strony do historii kabaretu, przede wszystkim polskiego, z drugiej – kreślimy szerszy kontekst kulturowy, który jest ważnym punktem odniesienia dla tendencji nowych i najnowszych w kabarecie. Rekonstruując tradycję kabaretu, która wyodrębniła się już w kolejnym, samodzielny rozdział historii sztuk widowiskowych i stała się rozpoznawalna przede wszystkim za sprawą określonych form ekspresji i gatunków, staramy się wskazać, w jakiej mierze jej świadomość ujawnia się w poczynaniach współczesnych twórców kabaretowych i jak eksplikuje w różnych strategiach odbiorczych, reakcjach widzów i ocenach krytyków.

Prócz konkretnych zjawisk kabaretowych, interesuje nas również rozległe terytorium pogranicza kabaretu. Dlatego staramy się zarejestrować, prześledzić i zinterpretować wpływ estetyki kabaretowej i konwencji na inne typy praktyk artystycznych, przede wszystkim na teatr i literaturę, a nawet szerzej – na praktyki społeczne, wierząc, że pozwoli to zrozumieć ekspansywny jego charakter i tak ważną pozycję w obrębie współczesnej kultury popularnej.

Za niezwykle ważne dopełnienie diagnoz i analiz zjawisk kabaretowych i „okołokabaretowych” uznaliśmy teksty dokumentujące konkretną działalność kabaretów, składającą się na bogate, choć, co nie bez znaczenia, niezwykle ulotne życie kabaretowe. Prócz walorów dokumentacyjnych, rozprawy te dosadnie potwierdzają sens uprawia-

nia tego typu twórczości, jednocześnie ujawniając rozliczne jej funkcje i walory.

Mamy zatem nadzieję, że te naukowe quodlibety, teksty różnorodne i tematycznie, i metodologicznie, nie tylko zainteresują czytelnika, ale też zachęcą go do dalszych refleksji, bo jaki kabaret jest – każdy widzi... inaczej.

Dorota Fox, Jacek Mikołajczyk